

ЯКИМЧУК Н.Я.,

доктор юридичних наук, професор,
професор
кафедри фінансового права
(Навчально-науковий інститут
права Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка)

ШЛЯХОВ І.С.,

аспірант
(Навчально-науковий інститут
права Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка)

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.60>

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ «ЗАХИЩЕНІ ВИДАТКИ»

У статті досліджено історичні та діючі правові джерела, що вплинули на становлення в бюджетному праві України спершу правової категорії “захищені статті видатків”, а пізніше – “захищені видатки”. Відзначено, що захищені видатки є передусім правовою категорією, яка застосовується до переліку видатків, закріплених передусім в ст. 55 Бюджетного кодексу України, з метою недопущення їх скорочення в разі проведення секвестру бюджету чи зменшення окремих бюджетних асигнувань, правове закріплення яких є правовою гарантією та інструментом захисту від невиконання бюджетів в частині найважливіших бюджетних видатків та забезпечення стабільності публічних фінансів. Вказано на взаємозв’язок між спеціальними положеннями профільних законів, які визначають необхідність закріплення окремих видів видатків бюджетів як захищених. Вказано на те, що незважаючи на вимогу Конституції України та законів досі в ст. 55 БК України до захищених не віднесено видатки Державного бюджету України на функціонування судів. Зазначено, що в бюджетному законодавстві закріплено ряд запобіжників виникнення заборгованості за захищеними видатками бюджетів однак відсутні положення, що передбачає пріоритет в черговості здійснення саме захищених видатків. Натомість черговість здійснення видатків бюджетів закріплена в Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590, встановлена за іншим принципом – “першочерговості забезпечення державних та суспільних потреб в умовах воєнного стану”, тобто правило “захищених видатків” на ці відносини не поширюється. Проте не применшує вагу та значення для бюджетного процесу такої правової категорії як “захищені видатки”.

Ключові слова: *видатки бюджету, захищені видатки, захищені статті видатків, бюджетні зобов’язання, скорочення видатків бюджетів, бюджетний процес, черговість видатків, Державний бюджет, місцеві бюджети.*

Yakymchuk N.Ya., Shliakhov I.S. Legal Nature and Peculiarities of Regulation of the Financial Law Category of “Protected Expenses”

The article examines the historical and current legal sources that influenced the formation of the legal category “protected items of expenditure” in the budget law of Ukraine, and later – “protected expenditures”. It is noted that protected expenses are primarily a legal category that is applied to the list of expenses fixed primarily in Art. 55 of the Budget Code of Ukraine, in order to prevent their reduction in case of budget sequestration or reduction of individual budget allocations, the legal consolidation of which is a legal guarantee and an instrument of protection against non-fulfillment of budgets in terms of the most important budget expenditures and ensuring the stability of public finances. The relationship between the special provisions of the relevant laws, which determine the need to secure certain types of budget expenditures as protected, is indicated. It is pointed out that despite the requirement of the Constitution of Ukraine and the laws still in Art. 55 of the Budget Code of Ukraine, expenditures of the State Budget of Ukraine on the functioning of courts are not included as protected. It is noted that the budget legislation contains a number of safeguards against the occurrence of debt for protected expenditures of the budgets, but there are no provisions that provide priority in the order of implementation of precisely protected expenditures. Instead, the sequence of budget expenditures is enshrined in the Procedure for the exercise of powers by the State Treasury Service in a special regime under martial law, which was approved by Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 9, 2021 No. 590, established according to another principle – “the priority of ensuring state and public needs in conditions martial law”, i.e. the rule of “protected expenses” does not apply to these relations. However, this does not diminish the weight and significance of such a legal category as “protected expenses” for the budgetary process.

Key words: budget expenditures, protected expenditures, protected expenditure items, budget obligations, reduction of budget expenditures, budget process, sequence of expenditures, State budget, local budgets.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення північного сусіда та запровадження воєнного стану потребувало перегляду пріоритетів державної, в тому числі бюджетної, політики, зміни пропорцій видатків бюджетів, призупинення ряду положень бюджетного законодавства, що регулювали налагоджений бюджетний процес в умовах мирного часу. Тим не менш функції та завдання держави та місцевого самоврядування обумовлюють необхідність обов’язкового фінансування окремих видів видатків, захищених захищених, обов’язкових чи пріоритетних за черговістю здійснення видатків, особливо за умов скорочення доходів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, необхідності залучення інших бюджетних надходжень та проведення секвестру бюджету – скорочення видатків та кредитування відповідного бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню елементів механізму правового регулювання бюджетного процесу в умовах дефіциту відповідних бюджетів присвячено наукові праці Н. Білоусової, Б. Болдирєва, С. Булгакова, Л. Воронової, Л. Гордєєвої, Л. М. Касьяненко, Т. Коляди, П. Миколаєнко, А. Монаєнка, С. Мочерного, А. Мошко, В. Підгородецького, К. Самсонова, К. Токаревої, С. Федосова, В. Чернадчука, Н. Якимчук та інших. Серед дослідників економістів які досліджували питання захищених видатків бюджетів, слід відмітити таких вчених, як Н. Єршова, Т. Жибер, Ю.Д. Стребкова. Проте характер впливу на здійснення бюджетного процесу такої правової категорії як “захищені видатки” бюджетів, яка обмежує повноваження учасників бюджетного процесу передусім в разі скорочення видатків відповідного бюджету, та правовий зміст цього поняття залишаються питаннями, що потребують додаткових досліджень, адже умови перебування держави

у період воєнного стану потребують посилення бюджетної дисципліни задля підвищення ефективності та результативності використання бюджетних коштів.

Метою статті є аналіз проблематики правового регулювання бюджетного процесу в контексті закріплення такої фінансово-правової категорії як “захищені видатки” бюджету, з’ясування їх правової природи, поняття та видів.

Виклад основного матеріалу. Проблеми скорочення видатків бюджетів виникають з ряду причин, основною з яких є виникнення дефіциту відповідного бюджету.

Якщо звернутися до історії правового закріплення захищених видатків, то слід відмітити, що починаючи з 1991 року в Україні діяв Закон України “Про бюджетну систему”, що втратив чинність в 2001 році, в ст. 33 якого було закріплено поняття “захищені статті” бюджетних видатків, які не підлягали пропорційному скороченню в разі зниження надходжень, а в ст. 21 визначалося, що “в разі наявності дефіциту бюджету в першу чергу фінансуються поточні видатки” [1], однак перелік таких видів видатків в цьому Законі був відсутній.

Перелік захищених статей бюджету вперше на рівні закону був затверджений в ст. 19 Закону України “Про Державний бюджет України на 1998 рік” і саме в цьому законі було запроваджено правило, що “фінансування витрат по захищених статтях Державного бюджету України проводиться в першочерговому порядку” [2]. З метою налагодження процедури секвестру видатків бюджету Міністерством фінансів України від 27.02.1998 року № 45 було затверджено Механізм обмеження витрачання коштів розпорядниками коштів Державного бюджету України [3], згідно з яким ліміти видатків головних розпорядників коштів державного бюджету належало визначати шляхом обмеження витрачання ними коштів, передбачених окремими статтями економічної класифікації. При цьому статті, що визначалися захищеними згідно з Законом про Державний бюджет України на відповідний рік, і видатки з оплати комунальних послуг та енергоносіїв, а також з утримання бюджетних установ обмежувалися в останню чергу [3]. Лімітування видатків являло собою обмеження витрачання коштів, за якого в останню чергу ліміти встановлювалися щодо захищених статей видатків [4, с. 281].

В Постанові Верховної Ради України “Про основні напрями бюджетної політики на 1999 рік (Бюджетна резолюція)” було вказано Уряду Визначити у проекті закону про Державний бюджет України на 1999 рік перелік захищених статей видатків бюджету та черговість їх фінансування» [5]. Відповідно в Законі України “Про Державний бюджет України на 1999 рік” в ст. 18 було затверджено перелік захищених статей видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів на 1999 рік саме за економічною структурою видатків, а також було закріплено ряд пов’язаних з ними положень, серед яких: “фінансування витрат по захищених статтях Державного бюджету України та місцевих бюджетів, <...> проводиться в першочерговому порядку та пропорційно по розпорядниках коштів відповідних бюджетів» [6]. Крім цього, в ст. 19 вказаного Закону було закріплено вимогу щодо складання проектів місцевих бюджетів в розрізі окремих захищених статей, відповідно до якої при формуванні місцевих бюджетів оплата праці працівників бюджетних установ, нарахування на заробітну плату та погашення заборгованості по цих статтях за минулі роки мало плануватися в повному обсязі [6]. Ст. 19 та 42 вказаного Закону були предметом аналізу на конституційність і в п. 2 Рішення Конституційного Суду України від 24.06.1999 року № 1-31/99 № 6-рп/99 (у справі про фінансування судів) закріплено правову позицію згідно з якою було визнано такими, що “не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення ст. 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» у частині надання повноважень Кабінету Міністрів України здійснювати обмеження видатків з Державного бюджету України на утримання судових органів України без урахування передбачених статтею 130 Конституції України конституційних гарантій їх фінансування» [7].

Надалі види захищених статей видатків затверджувалися в Бюджетних резолюціях на 2000 рік [8], н 2001 рік, де також містилося зобов’язання “передбачити видатки на погашення заборгованості по цих статтях» (2001) [9, п. 10], на 2002 рік (п. 3.3) [10].

При цьому перелік захищених статей видатків постійно дещо змінювався.

В Законах про Державний бюджет України на 2000 рік (ст. 26) [11], на 2001 рік (ст. 30) [12], на 2002 рік (ст. 21) [13] й надалі визначалися види захищених статей бюджету, та закріплювалося правило пріоритетності їх фінансування, а також закріплювалося ряд вимог, зокрема: 1) Заборона здійснення оплати праці працівників бюджетних установ та виплату пенсій, в тому числі погашення заборгованості за минулі роки, в негрошовій формі (у 2000 році) [11]; 2) фінансування витрат Державного бюджету України по захищених статтях пропорційно по розпорядниках коштів Державного бюджету України (у 2001 році) [12].

В подальшому був прийнятий Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542-III, який не містив виключного переліку захищених статей бюджету, проте в ньому було закріплено наступні вимоги: 1) захищені статті видатків мали визначатися в Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період (ч. 3 ст. 33 БК України 2001); 2) захищеними статтями видатків бюджету визнавалися статті видатків Державного бюджету України, перелік яких встановлювався законом про Державний бюджет України і обсяг яких не міг змінюватися при проведенні скорочення затверджених бюджетних призначень (ст. 55); 3) положення про подання інформації щодо виконання бюджету за захищеними статтями видатків щомісячно (ст. 59) та разом з річним звітом (ст. 61) [14]. Відповідно в період дії БК України 2001 року переліки захищених статей видатків визначалися законами про Державний бюджет України, однак спеціальні положення щодо їх впливу на бюджетний процес вони не містили.

Із прийняттям Бюджетного кодексу України 8 липня 2010 року [15], по-перше, термін “захищені статті видатків” було замінено на “захищені видатки”, по-друге, перелік захищених статей видатків закріплено безпосередньо в ст. 55 БК України і може бути змінений виключно шляхом внесення змін до неї, по-третє, захищеними визнаються видатки, оскільки їх обсяг не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених призначень.

Так, за загальним правилом відповідно до ст. 54 Бюджетного кодексу України скорочення видатків і кредитування Державного бюджету України може відбуватися шляхом: 1) внесення Міністром фінансів України *змін до розпису Державного бюджету* – “якщо за результатами *місячного звіту* про виконання загального фонду Державного бюджету України виявиться, що отриманих надходжень державного бюджету недостатньо для здійснення бюджетних асигнувань відповідно до бюджетних призначень з урахуванням граничного обсягу дефіциту (профіциту), затвердженого законом про Державний бюджет України» (ч. 1 ст. 54 БК України); 2) шляхом *внесення змін до Закону про Державний бюджет України* (пропозиції щодо яких готує Міністерство фінансів України, а розглядає і подає до парламенту – Кабінет Міністрів України) – “якщо за результатами квартального звіту про виконання Державного бюджету України має місце недоотримання надходжень загального фонду Державного бюджету України більше ніж на 15 відсотків суми, передбаченої розписом державного бюджету на відповідний період” (ч. 2 ст. 54 БК України) [15]. Однак, в умовах воєнного стану відповідно до абз. 13 пп. 1 п. 22 Розділу VI БК України не застосовується ч. 2 ст. 54 БК України, а тому секвестр (скорочення видатків та кредитування) відбувається в, так званому “ручному”, порядку шляхом внесення Міністерством фінансів України змін до розпису Державного бюджету України.

Порядок скорочення видатків та кредитування місцевого бюджету врегульовано ч. 7 ст. 87 БК України, відповідно до якої воно може відбуватися виключно за умови прийняття рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет, яке ухвалюється ВР АРК чи відповідною місцевою радою «на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу за підсумками квартального звіту про недовиконання дохідної частини загального фонду – недоотримання доходів загального фонду місцевого бюджету, врахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період, більше ніж на 15 відсотків [15].

З огляду на це в економічній науці захищені видатки визначають як інструмент захисту від невиконання важливих бюджетних видатків та забезпечення стабільності публічних фінансів [16].

В ході підготовки та прийняття рішення про скорочення видатків та кредитування зазначені учасники бюджетного процесу в умовах мирного часу обмежені в можливості скорочення певних видатків бюджету, що належать до числа “захищених”. Відповідно до ч. 1 ст. 55 БК України “захищеними видатками бюджету визнаються видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень» [15]. Проте, на період воєнного стану згідно з абз. 14 пп. 1 п. 22 Розділу VI БК України закріплено, що стаття 55 БК України не застосовується.

Тим не менш, не зупинено і не визнано такими, що не застосовуються на період воєнного стану, ряд інших статей БК України, зміст яких пов’язаний із захищеними видатками бюджету, згідно з якими:

1) в рішеннях про місцеві бюджети визначається перелік захищених видатків на підставі ст. 55 БК України (ч. 3 ст. 76 БК України). Практика показує, що з огляду на види видатків, які можуть здійснюватися за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, окремі з них в рішеннях місцевих рад визначаються захищеними, якщо такі види видатків названі в ст. 55 БК України (наприклад, захищені видатки затверджені в рішенні про бюджет Львівської міської територіальної громади на 2024 рік [17] про бюджет Дніпровської міської територіальної громади на 2024 рік [18]);

2) в разі виникнення обсягів тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов’язаних із забезпеченням захищених видатків бюджету, вони покриваються Казначейством України в межах поточного бюджетного періоду у межах фактичного дефіциту коштів на цю мету за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку на договірних умовах без нарахування відсотків за користування цими коштами з обов’язковим їх поверненням до кінця поточного бюджетного періоду (ч. 5 ст. 43 БК України);

3) за наявності «протронутої кредиторської заборгованості із заробітної плати (грошового забезпечення), стипендій, а також за спожиті комунальні послуги, електричну та теплову енергію, природний газ та інші енергоносії розпорядники бюджетних коштів у межах бюджетних асигнувань за загальним фондом не беруть бюджетних зобов’язань та не здійснюють платежів за іншими заходами, пов’язаними з функціонуванням бюджетних установ (крім захищених видатків бюджету, визначених ст. 55 БК України), до погашення такої заборгованості» (ч. 4 ст. 51 БК України);

4) в сфері бюджетного звітування, інформація про виконання захищених видатків подається: а) в розрізі показників Державного бюджету щомісячно “Казначейством України Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів України не пізніше 25 числа місяця, наступного за звітним» (ч. 2 ст. 59 БК України) та разом з річним звітом про виконання закону про Державний бюджет України (п. 6 ч. 2 ст. 61 БК України); б) в розрізі показників відповідного місцевого бюджету, згідно ч. 1 ст. 80 БК України інформація про виконання захищених видатків бюджетів подається щомісячно Казначейством України відповідним місцевим фінансовим органами (ч. 2 ст. 80 БК України) та разом з річним звітом – Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом відповідної місцевої ради у двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради (ч. 4 ст. 80 БК України).

Отже, обмеження дії ст. 55 БК України не є повним і стосується передусім відносин щодо скорочення видатків бюджету.

Види захищених видатків бюджетів визначені в ст. 55 БК України, однак їх аналіз показує, що за критеріями класифікації видатків бюджетів їх можна згрупувати наступним чином:

1) за економічною класифікацією видатків бюджетів:

- оплату праці працівників бюджетних установ (КЕКВ 2110);
- нарахування на заробітну плату (КЕКВ 2120);
- придбання медикаментів та перев’язувальних матеріалів (КЕКВ 2220);
- забезпечення продуктами харчування (КЕКВ 2230);

- оплату комунальних послуг та енергоносіїв (КЕКВ 2270);
 - соціальне забезпечення (КЕКВ 2700; видатки споживання: КФКВК 1000, крім КФКВК 1080 (видатки розвитку));
 - поточні трансферти місцевим бюджетам (КЕКВ 2600);
 - оплату енергосервісу (КЕКВ 2276);
 - 2) за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету:
 - обслуговування державного (місцевого) боргу (видатки споживання: КФКВК 0170);
 - підготовку кадрів закладами фахової передвищої та вищої освіти (видатки споживання: КФКВК 0940);
 - середньострокові зобов'язання у сфері охорони здоров'я (видатки споживання – КФКВК 0700, крім КФКВК 0750 (видатки розвитку));
 - роботи та заходи, що здійснюються на виконання Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, та роботи з посилення бар'єрних функцій зони відчуження, а також роботи та заходи з фізичного захисту ядерних установок та ядерних матеріалів (КФКВК 0513);
 - забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення для індивідуального користування (видатки споживання: КФКВК 1010; КТКВК 3171);
 - компенсацію процентів, сплачуваних банкам та/або іншим фінансовим установам за кредитами, отриманими громадянами на будівництво (реконструкцію) чи придбання житла (КФКВК 1060);
 - заходи, пов'язані з обороноздатністю держави, що здійснюються за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету (видатки споживання: КФКВК 0200, крім КФКВК 0250 (видатки розвитку), які здійснюються за рахунок резервного фонду);
 - здійснення розвідувальної діяльності (КФКВК 0310 «Розвідувальна діяльність у сфері захисту державного кордону»; 0260 «Розвідувальна діяльність у сфері оборони»; 0350 «Забезпечення розвідувальної діяльності у сфері безпеки держави, спеціального захисту державних представництв за кордоном та діяльності підрозділів системи Служби зовнішньої розвідки України»);
 - виплати за державними деривативами (КФКВК 0170);
 - наукову і науково-технічну діяльність: (видатки розвитку: КФКВК 0150 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері державного управління», КФКВК 0250 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері оборони», КФКВК 0370 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади», КФКВК 0480 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки», КФКВК 0530 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища», КФКВК 0630 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері житлово-комунального господарства», КФКВК 0750 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я», КФКВК 0840 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку», КФКВК 0980 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти», КФКВК 1080 «Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту»);
 - оплату послуг з охорони державних (комунальних) закладів культури (КФКВК 0820; на такі видатки спрямовуються в т.ч. кошти, одержані за кодом КДБ 24070900, які мають цільове призначення);
 - програму державних гарантій медичного обслуговування населення (КФКВК 0763).
- Зауважимо, що незважаючи на правову позицію, що висловлена в п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24.06.1999 року від 24.06.1999 року № 1-31/99 N 6-рп/99 (у справі про фінансування судів), згідно з якою «видатки Державного бюджету України на утримання судової влади захищені безпосередньо Конституцією України і не можуть бути скорочені органами законодавчої або виконавчої влади нижче того

рівня, який забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя згідно із законом» [7]. Така позиція Конституційного Суду України спричинила в подальшому процес затвердження захищеними видатки бюджету не лише за економічною, а й за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету. Однак, і досі видатки Державного бюджету на фінансування судів не визнані захищеними прямо в ст. 55 БК України, а залишаються захищеними з точки зору прямої дії положень ст. 130 та 148-1 Конституції України, до якої з метою посилення гарантій належного фінансування діяльності судів та Конституційного Суду України було внесено ряд змін, та на рівні законів, що регулюють функціонування судів. Так, положення про те, що “видатки загального фонду Державного бюджету України на утримання судів належать до захищених статей видатків Державного бюджету України» чітко закріплене в ч. 2 ст. 148 Закону України “Про судоустрій та статус суддів” [19].

В інших законах також містяться положення, згідно з якими окремі видатки визнаються захищеними, зокрема такими визначено: “видатки на наукову і науково-технічну діяльність” – в ч. 2 ст. 48 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” [20], “видатки на програму медичних гарантій” – в ч. 5 ст. 4 Закону України “Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення” [21], “сума витрат на забезпечення охорони музеїв» – в ч. 3 ст. 13 Закону України «Про музеї та музейну справу» [22]. Однак, на відміну від видатків на функціонування судів, вказані види видатків включені до переліку захищених видатків, що закріплений в ст. 55 БК України.

Залишається відкритим питання: чи поширюється на бюджетні відносини правове положення про пріоритетність на стадії виконання бюджетів здійснення видатків за захищеними видатками, яка була встановлена на рівні законів про Державний бюджет України на відповідний рік, проте прямо не закріплена в ст. 55 БК України в умовах мирного часу та в умовах запровадження воєнного стану?

Передусім зазначимо, що в частині пріоритетності здійснення видатків, то на сьогодні черговість здійснення видатків бюджетів на сьогодні врегульована п. 19 Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590 [23].

Проте, що в БК України закріплено ряд положень, що дають можливість зробити висновок, що в бюджетному законодавстві закріплено ряд гарантій недопущення виникнення заборгованості за “захищеними видатками”, зокрема:

1) *в сфері виконання бюджету за видатками*: а) щодо відкриття асигнувань за захищеними видатками – воно здійснюється на підставі помісячного розпису асигнувань загального фонду державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету) в перший робочий день місяця, згідно з п. 5.1 Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами [24]; б) *щодо реєстрації бюджетних зобов’язань*: відповідно до п. 2.3 Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов’язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України органи Казначейства опрацьовують підтвердні документи, надані розпорядником бюджетних коштів за захищеними видатками, в скорочені терміни (якщо вони не потребують проведення процедур публічних закупівель – протягом 1 операційного дня, а якщо потребують (крім капітальних видатків) – до 3 операційних днів) [25]; в) *щодо здійснення видатків місцевих бюджетів*: відповідно до ч. 2 ст. 85 БК України лише за умови відсутності простроченої кредиторської заборгованості такого бюджету за захищеними статтями видатків на останню звітну дату, що передусє плануванню видатків, або за рішенням Кабінету Міністрів України, можливе здійснення видатків, не віднесених до місцевих бюджетів БК України, а також здійснення впродовж бюджетного періоду видатків на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів [15];

2) *в сфері виконання судових рішень*: відповідно до п. 9 Розділ VI БК України видатки бюджетних установ, щодо яких прийнято рішення про накладення на них арешту, дозволяється здійснювати в частині видатків, які ст. 55 БК України визначено як захищені, у разі зазначення про це у судовому рішенні [15];

3) в сфері охоронних бюджетних відносин в разі застосування: а) безспірного вилучення коштів з місцевих бюджетів, витрачених на здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, які мають проводитися з іншого бюджету, яке як захід впливу відповідно до п. 1 Порядку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26.03.2003 № 386 застосовується “за умови відсутності заборгованості такого бюджету за захищеними статтями видатків протягом року на будь-яку дату” [26]; б) зменшення бюджетних асигнувань, що здійснюється в разі виявлення факту нецільового використання бюджетних коштів розпорядником бюджетних коштів в порядку встановленому Кабінету Міністрів України, а саме в Порядку зменшення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів [27], в п. 8 якого закріплено, що рішення про зменшення бюджетних асигнувань не поширюється на захищені видатки; б) призупинення бюджетних асигнувань, яке також не поширюється на захищені видатки, відповідно до п. 4 Порядку, що затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 15.05.2002 № 319 в силу п. 3 ч. 1 ст. 117 БК України [28]; в) зупинення операцій з бюджетними коштами, яке відповідно до п. 3 Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 січня 2011 р. № 21 [29].

Висновки. Захищені видатки є передусім фінансово-правовою категорією, яка застосовується до переліку видатків, закріплених передусім в ст. 55 БК України, з метою недопущення їх скорочення в разі проведення секвестру бюджету чи зменшення окремих бюджетних асигнувань, правове закріплення яких є правовою гарантією та інструментом захисту від невиконання бюджетів в частині найважливіших бюджетних видатків та забезпечення стабільності публічних фінансів.

В бюджетному законодавстві закріплено ряд запобіжників виникнення заборгованості за захищеними видатками бюджетів однак відсутні положення, що передбачає пріоритет в черговості здійснення саме захищених видатків. Натомість черговість здійснення видатків бюджетів закріплена на сьогодні п. 19 Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590 [23], встановлена за іншим принципом – “першочерговості забезпечення державних та суспільних потреб в умовах воєнного стану”, тобто правило “захищених видатків” на ці відносини не поширюється. Проте це не применшує вагу та значення для бюджетного процесу такої правової категорії як “захищені видатки”.

Список використаних джерел:

1. Про бюджетну систему: Закон України від 05.12.1990 № 512-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-12#Text>
2. Про Державний бюджет України на 1998 рік: Закон України від 30 грудня 1997 року № 796/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796/97-вр#Text>
3. Про затвердження механізму обмеження витрачання бюджетних коштів: Наказ Міністерства фінансів України від 27.02.1998 року № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0146-98#Text>
4. Про основні напрями бюджетної політики на 1999 рік (Бюджетна резолюція): Постанова Верховної Ради України від 24 липня 1998 року № 57-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-14#Text>
5. Якимчук Н.Я. Розпорядники бюджетних коштів: система та правовий статус: Монографія. Чернівці: Видавництво Чернівецького національного університету, 2009. 647 с.
6. Про Державний бюджет України на 1999 рік: Законі України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-14#Text>
7. Рішення Конституційного Суду України від 24.06.1999 року № 1-31/99 N 6-рп/99 (у справі про фінансування судів). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-99#Text>
8. Про основні напрями бюджетної політики на 2000 рік (бюджетна резолюція): Постанова Верховної Ради України від 1 липня 1999 року № 795-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-14#Text>

9. Про основні напрями бюджетної політики на 2001 рік (бюджетна резолюція): Постанова Верховної Ради України від 22 червня 2000 року № 1827-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1827-14#Text>
10. Про Основні напрями бюджетної політики на 2002 рік (Бюджетна резолюція): 21 червня 2001 року Постанова Верховної Ради України від № 2543-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2543-14#Text>
11. Про Державний бюджет України на 2000 рік: Закон України від 17 лютого 2000 року N 1458-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1458-14#Text>
12. Про Державний бюджет України на 2001 рік: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2120-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-14#Text>
13. Про Державний бюджет України на 2002 рік: Закон України від 20 грудня 2001 року № 2905-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2905-14#Text>
14. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542-III (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2542-14#Text>
15. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
16. Жибер Т.В. Результативне управління публічними фінансовими ресурсами. С. 1–15. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetyana-Zhyber/publication/361489561_Rezultativne_upravlinna_publicnimi_finansovimi_resursami_Performance_in_financial_management_of_public_resources/links/62b4667f89e4f1160c94dc77/Rezultativne-upravlinna-publicnimi-finansovimi-resursami-Performance-in-financial-management-of-public-resources.pdf
17. Про бюджет Львівської міської територіальної громади на 2024 рік: Ухвала Львівської міської ради від 27.12.2023. URL: [https://www8.city-adm.lviv.ua/inTEAM/Uhvaly.nsf/\(SearchForWeb\)/9017C51C3330263CC2258A9800531042?OpenDocument](https://www8.city-adm.lviv.ua/inTEAM/Uhvaly.nsf/(SearchForWeb)/9017C51C3330263CC2258A9800531042?OpenDocument)
18. Про бюджет Дніпровської міської територіальної громади на 2024 рік: Рішення Дніпровської міської ради VIII скликання від 06.12.2023 р. № 4/44. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/Widgets/GetWidgetContent?url=/WebSolution2/wsGetTextPublicDocument?pID=639996&name=4/44>
19. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589>
20. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
21. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
22. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 року № 249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр#Text>
23. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-п#n9>
24. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами: Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2012 № 1407& URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13#Text>
25. Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України: Наказ Міністерства фінансів України від 02.03.2012 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12#Text>
26. Про Порядок безспірного вилучення коштів з місцевих бюджетів, витрачених на здійснення видатків, кредитування місцевого бюджету, які мають проводитися з іншого бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2003 р. № 386. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2003-п#Text>

27. Про затвердження Порядку зменшення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів: постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2011 р. № 255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2011-п#Text>

28. Порядок призупинення бюджетних асигнувань, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 15.05.2002 № 319. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0467-02#Text>

29. Порядок зупинення операцій з бюджетними коштами, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 січня 2011 р. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21-2011-п#Text>

